

SZÉP VAGY

Börtönnapló

T A R I I S T V Á N

Kilencvenkilenc tavaszának elején, március 24-én, az esti órákban egy versikét farigcsálok Óbecsén, az Alsóvárosban, ahol élek. Élvezettel vitetem magamat a fölbukkanó rímekkel: majdcsak kilukadunk valahol . . .

Kérdem én, hol / a vakond ás: / – Tán csak nem maga / a kondás? //
Válasza víg, / bizony sommás: / – Disznót őriz a / hasonmás. // Régóta már / ő a kondás, / hol disznó túr és / vakond ás.

Harsánykodom, füttyögök, mint egy eltévedt kisgyerek, aki leginkább önmagát szeretné megnyugtatni. Már az ősszel biztos voltam a NATO-támadásban. – Ezek az örültek tényleg lebombáztatják magukat? – kérdezte Bence Lajos, aki Szlovéniából keresett meg telefonon. – Le – mondtam neki –, mert kölcsönökből, mások verejtékéből építették föl ezt a kirakatot. Ebül gyült, ebül vész el!

Aztán jött a tél. És elmaradt a bombázás.

Most újból egyre aggasztóbb hírek zúdulnak ránk. Ebben a feszült várakozásban sokan kerülnek a rádió, a televízió hírműsorait, idegrendszerüket kímélendő. Nem tartozom közéjük. Elég biztosnak látszó fogódzóm van: a vers . . .

Nem rét ez, bár / nagy a hajtás, / szemed jobban nyisd / ki pajtás! // Gyár ez, nézz szét, / ne csak port láss, / portáján vagyok / a portás. // Jön a NATO / és lebombáz, / addig tartson még / e kolbász!

Eppen olvashatóan átfírom ennek a versikének a letisztázott változatát, amikor kiszalad hozzám Marcsu, a feleségem: – 20 órakor megkezdődött a légitámadás! A TV2 feliratozva közli a hírt. Kimegyek a kora

tavaszi éjszaka ege alá, a halk és folyamatos morajlás alá. Alig akarom az egészséget elhinni. Közben megszólal a vasútállomás irányából egy sziréna. Istenem! Nálunk már lassan tíz éve a testi nyomorékok érezhetik magukat a legnagyobb biztonságban! Őket nem mozgósíthatják, nem hívhatják rablógyilkos hadgyakorlatokra, nem kényszeríthetik a harcterek poklaiba.

Légfiatalabb lányom, Lenke, hamarosan megérkezik a kultúrkörből, ahol megszakadt a táncpróba. Izgatottan igazgatja magán új, halványzöld ruháját, mely éppen mára készült el. A táncsoport lányai föllépésükhöz új, kedvcsináló ruhákat kaptak – most mondjam azt: pont a legjobbkor... Amikor újra fegyencteleggé vált az az ország, melynek állampolgárai vagyunk.

Sétálok a morajló ég alatt. És iszonyúan tehetetlennek érzem magam. Amin semmi, legfeljebb az írás enyhíthet valamicskét. A folyamatos írás. Naplót kellene vezetnem. Börtönnaplót. Abban az országos méretű börtönben, melyben mindent hazaárulásnak minősíthetnek? Igen.

Igen, éppen ezért kellene itt naponta feljegyzéseket készítenem – turkállok üres füzeteim között. Aztán egy színes fedelű, nagy formátumú, kockás, éppen megkezdett füzetre esik a választásom. Abba kezdtem jegyzetelni, jó másfél héttel ezelőtt, a szerbiai, montenegrói és boszniai ellenzékiek Újvidéken megtartott tanácskozásán. Egy nyugati pénzekből tengődő, önmagát Polgári Kezdeményezés elnevezéssel illető belgrádi szervezet, mely a civil társadalom kiépítését, a demokrácia fejlesztését „tűzte zászlajára”, szervezte azt a háromnapos tanácskozást az ellenzéki pártok képviselői számára. A nemzetkisebbségek jelenlétére külön ügyeltek. Közismert egyetemi tanárok, ellenzékiek tartottak előadásokat. Nos, ennek a tanácskozásnak a résztvevőit látták el irattartóval, golyóstollal és tetszetős külalakú füzetrel, melyen a következő felirat áll: *one people one world*. Vacsora közben derült ki, hogy az elhízott, sötét bőrű főszervező filmeket rendezett valamikor. Arra is rájöttünk, hogy kicsi a világ, hisz egyik játékfilmjéhez feleségem, Marcsu könyve adta az ötletet. A forgatókönyv írója járt is nálunk. Valóban ennyire kicsi a világ – eszegettünk hümmögve. – Márciusban friss paradicsom – bökött salátájára színlelt csodálkozással a főszervező, mintha nem ő, mintha nem az ő munkatársai rendelték volna meg szállodai kosztunkat. A lepusztult háromcsillagos szálló szobájában nem volt se

rádió, se televízió, a csapból állott víz folyt, a jobb napokat látott bútorzat kinyagdult, szövete fölfeslett. Az eltetvesedés vette birtokába azt a szállodát is, melynek portáján még megszokásból köszöntek a vendégnek, és a portás még láthatóan kellemetlenül érezte magát a takarítónők hangoskodása miatt, akik a vendégek füle hallatára kevesellték a fizetésüket.

A boszniai szerb fiatalok közelében ültem azon az újvidéki tanácskozáson, titokban, három napon át őket, a háborúban valahogy fölnőtteteket figyeltem. Szép, olvasható betűkkel rajzolták nevüket a fedőlapján színes fényképet csillogtató füzetbe, a hófehér kítűzőre, melyet állandóan pörgettek az ujjaik között. Nem vibráló nyugtalanságuk volt a legföltűnőbb, hanem koszos gúnyájuk. Nincs, aki mosson rájuk? Netán mosóporuk sincs? Vagy csak a tiszta trikó nem fontos a számukra? Tudja a jófene!

Mert a háború rettenetesen elkoszolja az embert.

Március 25.

Megkapom a Kosztolányi Dezső-napokra szóló meghívót. Föl kellene lépünk Szabadkán. Aztán Laci telefonál, nincs benzin! Fölhívom az egyik szervezőt: *elmarad a rendezvény!* – Gondolhattam volna . . . Milyen nehezen jut el a tudatomig az, hogy *háború van!*

Délután a borsónak ásom a kert végéig s a Kossuth rádiót hallgatom. Zentai, adai nők, asszonyok nyilatkoznak a magyar határon félelmeikről, nyomorúságunkról. A tanítás ma megszakadt, a gyerekek hazaszállingóztak az iskolából. Amint az várható volt, az első rakétatámadás után kihirdették a hadiállapotot: azt tehetnek velünk, amit akarnak . . . Még két hete sincs, hogy Magyarország a NATO-ba lépett, máris minden esélye megvan annak, hogy magyarországi segédlettel magyar áldozatok is legyenek.

Állok kinn az éjszakában, a félhold föltűnően tisztán, nagy fénnel süt, közben halk moraj, folyamatos moraj hallatszik az égből. Teréz lányom telefonál Pestről. – Rendeződik-e hűsvétra a helyzet? – kérdezi. – Nem! Mitől rendeződne?

Telefonbeszélgetésünk után ismét az eget nézem. Három–négy hosszabb kondenzcsíkszerűséget látok az erős holdfényben. Szállnak vissza a vadászgépek. – M.-nek – nem akarom leírni ennek a balkáni hentesnek a vezetéknevét – tudnia kell, hogy nincs biztonságban! –

mondta Wesley Clarc tábornok. Addig fogják Jugoszláviát támadni, amíg a szerbek meg nem gondolják magukat.

Manőverező robotrepülő, cirkálórakéták . . . Prištinát lövik, Priština környékét, áramellátását? Az egykori szövetségesek bombáznak. Háborús adót rónak ki ránk, mely elérheti a négy százalékot is. – A második világháború utáni világrend elleni támadás ez – jelenti ki Primakov. Megdicsérték a főtiszteket, hallom a hírt, mert bátran viselkedtek a légitámadás idején. Jelentkeznek az önkéntesek. Nincs mit enniük? Ruhát is kapnak? Hát igen, a háború egyeseknek immár megélhetési lehetőséget jelent.

Március 29.

A nagyhét kezdete. Krisztusi kínokat él át az itteni magyarság. Bele-nézek a belgrádi tévé műsorába. Vég nélküli képsorok a belföldi és külföldi NATO-ellenes tüntetésekről. Többször mutatják még ma is a lángokban álló, lelőtt lopakodót. Nagy hangversenyre készülnek a fővárosban, meg akarják mutatni a világnak: *Semmit sem tehetnek ellenünk!* Sorjázó képsorok az óvóhelyekről; a riporter kacagásra ösztönzi a nyilatkozó gyerekeket.

Pirityiné telefonál a Határon Túli Magyarok Hivatalából. Keveset tudok a káptalanfalvi kápolnácskáról. Állítólag tegnap fölrobbantották. Erős Lajos bátyám, aki Ürményházán pap, sem értesült a részletekről. Mondja, hogy a módosi oltárkép, mely műemléknek számít, van abban az imaházban: reméljük, nem sérült meg. A nyolcvanas évek derekán jártam először Káptalanfalván, abban a piciny magyar faluban, mely a román határ közelében fekszik. Káptalanfalván akkoriban csak a boltos volt szerb. Még mindig emlékszem a falu központjára, a haranglábra, az imaházra, ám legjobban azok a fehérre meszelt terméskövek maradtak meg az emlékezetemben, melyek szinte világitottak a haragoszöld fűben.

Elemi erővel zöldül a természet. A korai barack már menyasszonyi ruhában . . .

Feleségem ebéd helyett temetésre megy, ahonnan barátnőjével tér vissza: egyik osztálytársuk huszonegy éves fiát temették. A fiú egy igen ritka betegségben, csecsemőmirigyrákban halt meg, nyilván az is hozzájárult gyors távozásához, hogy az újvidéki kórház kiürítésekor – Itt a

háború! Kell a hely a sebesülteknek! – megvonva tőle a gyógyszereket, az infúziót, egyszerűen hazaküldték.

Új mértékegység alakult ki a mai napon, ez pedig a menekült/óra. A NATO szerint négyezer albán menekült hagyja el óránként Kosovót.

Március 30.

Éjfél után az emberek sétálnak az utcán, és semmitől sem félnek – sulykolja a rádió, a televízió. Közben fölvonítanak a szirénák.

A dal éltet minket – ezzel a címmel rendeznek hangversenyt naponta. Az énekesnők Clinton férfiasságát becsmérlik, Kofi Annanról elnevezett kávé mérnek a szabadtéri rockkoncert közönségének. A Jugoszláv Egyesült Baloldal tegnap már arra szólította fel az embereket, az itt élő nemzetiségieket, hogy dallal, tánccal fejezzék ki büszkeségüket, hazaszeretetüket. Írók, rendezők, színészek, énekesek szónokolnak föllépésük, a tévé nyilvánossága előtt. Ellenzékiek és kormánypártiak egymásba kapaszkodva „védik most a hazát”. A bombázások a szerb ellenzékieket hallgattatták el.

Nézem a helyszíni közvetítéseket. Lécekből, papundekliből összeeskábált transzparensz erdeje. Feliratok: *Európa, megöled a gyerekeinket!, Szeretjük katonáinkat!, Albright vén kurva. . . , Clinton, csukd be a slicced, virít a lokátorod!*

Zsongéliát osztanak a közönségnek. Főlnagyított célpontokat lengetnek, tűznek magukra az emberek.

Orosz testvérek, rátok várunk!, Nem adjuk Kosovót!, A NATO megöli Európát felirat vonalkóddal, dátummal: 24 03 1999.

Szónoklat: – Hol van *Budanovci?* – Rumánál. – Hol van Ruma? – A Vajdaságban. – Hol van a Vajdaság? – Szerémségben. – Hol van Szerémség? – Szerbiában. – Hol van Szerbia? – Kosovóban.

Budanovci közelében lőtték le a Lopakodót, erről szól az egyik táblára írt apróhirdetés: *F-117-es roncs eladó!* – Szerémség fölött néha baleset történik – szellemeskedik az egyik énekes. Kopasz fiatalember táncol, fején a célpont. Fölolvassák egy tizenegy éves kislány óvóhelyen írt versét. – Clinton nem tudja, hogy ötmillió katonánk van! – A négy C (cirill sz-betű), mely a szerb címert ékesíti, új jelentése: *Samo Srbín Skida Sokola* – csak a szerb szedi le a Sólymot – igen, a lelőtt Lopakodóból még egy ideig erő meríthető: *Bocs'! Nem tudtuk, hogy láthatatlan!*

Jól érzik magukat a fiatalok ezeken a szabadtéri koncerteken. Sőt, időnként az idősebbek is táncra perdülnek, kólózni kezdenek. Szól a zene, a zsongéliák harsány sárgája még ezen a borongós időn is, mindenben átüt.

A szerbek ebben a században sokkal nagyobb területet kaptak annál, mint amekkorát képesek voltak biológiaiilag is lefedni, meghódítani. Ezért nyúltak az etnikai tisztogatás lehetőségéhez, melyhez a nagyhatalmak is hallgatólagosan a beleegyezésüket adták. Felénk a győztesek hatalmas tömegeket tehettek földönfutóvá, mégpedig büntetlenül. Rengeteg régi és új rablógyilkos, haramia, háborús bűnös sétál itt közöttünk szabadon – ezért utasíthatja el az állami vezetés a hágai bíróságot, csak ennek az intézménynek az elpolitizálásában reménykedhet a régi és új háborús bűnösök serege.

Április 2.

Nagypéntek. Óbecsére is elér a tiltakozó nagygyűlés – most már véglegesen így nevezik – hulláma, melyről a magyar kultúrkör sem akar lemaradni. – Nem gondolod, hogy szomszédainkat zavarhatja a piros-fehér-zöld? – kérdezte egyszer tőlem bizalmaskodva a kör jelenlegi elnöke. – Engem nem zavar – néztem a szemébe. – Engem se! – fortyant föl. Ebben maradtunk. A kultúrkör táncosaival Lenke lányom is föllépett. Ő hozta be otthonunkba a háború szemetét, tárgyi bizonyítékát, azt a két fehér papírt, melyekre koncentrikus köröket nyomtattak feketével, az egyik lapon még a következő felirat található: *Target*, ami céltáblát, célpontot, céltárgyat jelent.

Pesten jobbára magyarországi szerbek tüntettek az amerikai nagykövetség épülete előtt. Döbbenetes képeket látok a menekültekről. Szabad ég alatt üldögelni néhány szatyorról – ez vár ránk is. Istenem, a szatyorról Jóka barátom jut eszembe, aki már a nyolcvanas évek legelején megjósolta ezt a pokoli vérengzést: „elrettentő lesz az erőszak / megölik hírlík az ellenszegülőket / megölik hosszú késeikkel / s történni fognak olyan borzalmak is / melyektől irtózik a tisztos képzelet / tanúi leszünk részesei” – írta *Barna* című verseskönyvében, mely 82-ben jelent meg Újvidéken. Korai haláláról, távozásáról *A szatyorról* című költeményében szól: „Úgy fogok távozni, mint a boltba menők, szatyorról kezemben. / És persze üres lesz. Csupán a füleit szorítom kegyetlen

erővel / magamhoz. És amikor a többiek mind hazajönnek, csodálkozni fognak, hogy: / – Istenem, istenem, hol is a szatyor?”

A belgrádi vezetés azt állítja, hogy az albánok a bombázás elől menekülnek. Romániai szerbek albán menekülteket támadtak meg Temesváron. A szerbek katonai segítséget kérnek az oroszoktól, cserébe az F-117-es roncsait kínálják nekik.

Nézegetem a nagygyűlésről származó – mit is? – célpontot, céltáblát? A pesti rádió célkeresztnek nevezi. És ez a kis nyelvi megtorpanás is arra utal, hogy a magyarság önvédelemből nem áll épp a legjobban? Miközben szomszédaink, a szerbek, imádják a tűzfegyvert!

Hogyan lehetnék biokertész, amikor körülöttem mindenki mérget permetez . . .

– Jaj, édes kislányom! – meséli feleségem munkatársnője az anyja történetét. – Most is éppen úgy lesz, mint 41-ben. Akkor is húsvétkor tört ki a háború. Most is húsvét van. Pont a sonkát főztem kint az üstben, még az öcsém is ott okvetetlenkedett, amikor kapunkban megjelent egy magyar katona. Egy magyar honvéd. Az öcskös a katona láttán elordította magát: Živela Jugoslavija! Kezemben a fakanál, a sonkát fordítottam vele, abban a pillanatban koppant a fején, kapott belőle. – Az apja f...át a hülye gyerekek! Nem is tud szerbül, azt a keveset meg, amit tud, azt is rosszkor mondja . . .

Április 8.

A szerbek nagycsütörtöke. Húsvétunk szépen elmúlt: együtt volt a család. Teréz lányom is befutott a fiújával, aki magyar állampolgárként szabadon mozoghat. Mindketten kíváncsiak voltak az itteni háborús valóságunkra, melyről meglehetősen torz képet fest a szenzációhajhászából élő anyaországi tömegtájékoztató. Hétfőn utaztak vissza.

Vadul ásom a kertet, hogy estére a magok földbe kerüljenek. Nyugat-Magyarországon már esik. Jön a hidegfront.

A korai cseresznye teljes pompájában virágzik, a ribiszkebokrok sárgája az előbújó levélkék zöldjét puhítja. A babarózsa vesszőjén rózsaszín tobzódás. És a jácint? Izzása ring kint – írtam egyik versemben, mihez hasonlítsam az illatát?

Nem tudok napirendre térni a magyar miniszterelnök szövege fölött, aki rólunk is szólt. – A vajdasági magyarság nem a maga ura ebben a

helyzetben – jelentette ki magabiztosan. Hallottam, hogy nem vagyok a magam ura. Mégis, miért zavar ez engem? 91 őszén, telén többen is megtagadtuk itt a katonai behívóparancsot, amiről nyilatkoztunk, jómagam például a Kossuth rádióknak és az egyik képes hetilapnak, nem jut most eszembe a neve, szóval egyértelműen a világ tudomására hoztuk hadrafoghatatlanságunkat, vállalva a vele járó következményeket. Nem tudtuk, hogy megússzuk-e szárazon, azzal azért tisztában voltunk, hogy a golyó, a töltény olcsóbb, mint a bilincs. Közben rendőrök kerestek, kutattak utánunk, bujdosnunk kellett. Engem nem, de volt, akit sikerült elcsípnünk. Amíg az ember egy erőszakszervezettel szemben, akár életének kockáztatásával is, el tudja azt dönteni, hogy kimegy-e a harctérre vagy sem, hogy megtagadja-e a parancsot vagy sem, addig nem ártana, ha a parlamenti Trianon-megemlékezésről egykor látványosan kivonulók közül senki sem vádolná vagy mentegetné azzal, hogy *nem a maga ura*. Hűűű, de begerjedtem! . . .

A kert mindig le tudott csillapítani. Nyilván csak a rohamunkát utálom. De azt nagyon.

A kertben helyükre rázódnak a dolgok.

Később hangosan kacagok azon, hogy a szerb tévé *gané mániákus*nak tartja azt a francia tábornokot, aki azzal fenyegette meg az általa nacionalista fészeknek mondott belgrádi tévét, hogy szét fogják túrni, ha műsoraiban nem biztosít helyet a másként gondolkodók számára.

Április 12.

Fölriadok, kótyagosan behallgatok a kora reggeli hírekbe, az elmúlt éjszaka eseményeit összegzőkbe: kezd unalmassá válni a borzalom. A bombázás. A magyar királyi tévé reggeli műsorában azon rágódnak, hogy legyen-e, és hol legyen *Nemzeti*? Előbb-utóbb úgy meg fogják utálni a magyar adófizetők a színházat, hogy abban hiba nem lesz.

Busszal utazom Zentára, ahol nagyot gyalogolok a Tisza-partig vezető bekötőúton. A kórháznál, az egyik ház kertjében egy betonba öntött, égbe meredő talicskát pillantok meg. Ó, ahol ennyire emlékeznek még egy szerszámra, a szegényebbek szállítóeszközére, ott nincs olyan nagy baj.

Anyám riadtan fogad, azt hiszi, hogy veszélyben vagyok, hogy Zentán akarok bujdosni. Két gyerekkori osztálytársam halt meg mostanában, róluk mesél. Éva mindig is beteges volt, Gabi pedig elitta az esztét.

Fém munkásként munka nélkül maradt, két gyerekkel, feleséggel. Egyre több javakorabeli férfiút herél ki, üt agyon ez a nyomorúságos délvidéki ezredvég. És egyre többen szeretnék potyán megszerezni a munkanélküliséggel, katonai behívóparanccsal, hadiállapottal távozásra ösztönzött magyarok javait. Három nappal ezelőtt részletezték a rádióban a hadiállapotról vonatkozó rendeleteket: a rendőrök bárkit megmotozhatnak, házkutatási parancs nélkül is kutathatnak, hatvan napra bárkinek kijelölhetik a tartózkodási helyét, a veszélyesnek minősített személyeket áttelepíthetik, szökés esetén fegyvert is használhatnak stb. A tizennégy évesnél idősebbeknek személyazonossági igazolvány kell. Anyám mondja, hogy látta március 15-én Teréz lányomat a pesti tévében, hogy apám két éves koromban a *Talpra magyart* szavaltatta velem, hogy még az ujjammal is tudtam mutatni: nem, *rabok tovább nem leszünk!* Szerinte színinövendék lányom tőlem örökölte képességeit.

A VMSZ vezetősége vár ránk a zentai városházán, az együttműködési szerződés részleteit kellene megtárgyalnunk. Hömpölygő jókedvben fürdünk, többen mondják, hogy egy birodalom részévé váltunk – ma a belgrádi parlamentben megszavazták az orosz–fehérorosz államszövetséghez való csatlakozást. Ők, mármint a magyarság népképviselői, a szavazás során tartózkodtak, senki sem szavazott a szövetség ellen. Többen ecsetelik a belgrádi utazás bonyodalmain, a fővárosban az éjszakák a legszörnyűbbek. Az óbecseiek mondvacsinált kifogással maradtak otthon, ők a széthúzó délvidéki magyarság legnagyobb haszonélvezői, akiknek az autójából éppen most fogyott ki az üzemanyag. Az ülés végén a zentai polgármesterrel megfogalmazok három mondatot a sajtó számára: talán egy lépéssel közelebb kerültünk az összefogáshoz.

Este otthon: 11 óra körül csöng a telefon, Zoli keres Kaposvárról. A Kilencek irodalmi estje után beszélgetnek, és sokat gondolnak ránk. Halljuk a gépek zúgását, ők is, én is. Ők ott, Taszár közelében, mi itt, Óbecsén. Ági, Zoli felesége, ezen szörnyülködik egy sort, majd közli velem, hogy a temetésén nekem kell beszélnem. – Örült nő, azt akarod, hogy a zöldhatáron át, szökve jussak el a temetésedre? – kérdem tőle. És hosszan mondjuk a magunkét: ez alatt az idő alatt már fejünk fölé érhetett az a harci gép is, melynek zúgását beszélgetésünk kezdetén, telefonon keresztül közvetítették nekem. Hogy mit üzenek a Társaságnak? Mindenkit üdvözlök, ám azokat duplán üdvözlöm, akik kételked-

nek a költészet fontosságában. Akik nem tudják azt, hogy mire jó a költészet, nálunk megtudhatják. Amikor már nem segíthet az orvos, sőt a pap sem, a költészet az utolsó fogódzó: életet is menthet.

Április 16.

Szabadkán, a Ferenczi Ibolya utcában kötött ki az egyik NATO-rakéta. Ferenczi Ibi zentai színésznő volt. Mondják, hogy teherautókról próbálja meg bemérni a hadsereg a vadászgépeket. Elképzelhető. És az alatt a rövid idő alatt, amíg a rakéta a helyszínre érkezik, a teherautó is elhúzhatja onnan a csíkot. Ezzel az eljárással úgy lövethetem a NATO légierőjével a saját célpontjaimat, ahogy akarom.

Egy röpcédulát tanulmányozok, mely tegnap érkezett. Az égből. Feleségem bukkant rá. Ez a 15X7,5 centiméteres fehér cetli mindkét oldalán cirill betűs szöveget hordoz, mely hevenyészett fordításban a következőket tartalmazza: A NATO mindaddig fokozza támadásait, amíg azok az erők, amelyek Kosovo és Metohijából a civileket számúzik, nem vonulnak vissza, amíg a menekülteknek nem teszik lehetővé biztonságos hazatérésüket, és mindaddig fokozza támadásait, amíg az önök vezetői nem akarják az eredményes tárgyalásokat. A NATO eltökélten védi a védteleneket Kosovo és Metohijában. – A késsel nyomtatott NATO-aláírás mellett ott a katonai szövetség kék színű emblémája, a bal alsó sarokban pedig parányi jelzés, jelzet: 04-B-02-L001. A röpcédula másik felére, NATO-támadások címmel, több szöveget nyomtattak, melyből a szerb hadsereg és rendőrség háborús bűneiről értesülhetnek a polgárok, akiket arra ösztönöz a szöveg szerzője: Ne engedjék meg azt, hogy a téves irányultságú hazaszeretet összekösse önöket az ő (mármint a balkáni hentes) gazzal.

Ó, immár az égből is otthonunkba, asztalunkra kerülnek a háború fecnijei. Maga a háború. Gyönyörű tavaszban várja bombáit a vidék.

Nézem a nárciszt, a piros és narancssárga tulipánokat, a vázánkból föltörő, kicsattanó figyelemfölkeltést. Életerőt: virágzást. A növényi nemi szervek eme tobzódását. És a vázába állandóan friss virágot helyező asszonyi gondoskodást.

Április 22.

A nap híre: szétlőtték a balkáni hentes belgrádi rezidenciáját. Senki sem tartózkodott az épületben.

Halványzöldbe ojtott halványbordó az újjászületés színe a diófa még apró levélkéiben; lehullott dióvirágok buja hernyóitól nyüzsög a föld. Dezső kutyánk új kijáratot tört magának korhadó kerítésünkön.

Ebéd közben feleségem kicsomagolja a legújabb, munkahelyén hallott vicceket. – Halló, NATO? – telefonál Láló, az óslakos bánsági szerb. – Igen, itt a NATO. – Itt meg a Láló. – Mi újság, Láló? – Bombázzák már meg egy kicsikét Közép-Bánátot is! – Miért? – Ne gondolják a többiek, hogy hazaáruulók vagyunk.

– Kitűnő összeköttetésem vannak a NATO-val – dicsekszik Láló. – Kik a te embereid a NATO-ban? – Ott dolgozik például az unokám. – És ő befolyásos ember? – Persze, ő ott a szakács. – Ugyan már, hát mit tehet ott egy közönséges szakács az érdekekben? – Rengeteget tehet! Ő szolgálja föl a vezérkarnak a kávé. És az asztalon szétterített térképeken mindig a vajdasági városokat takarja el a kávécsészékkel. – Akkor tegnap miért bombázták éppen Szabadkát? – Miért, miért? Tegnap pont szabadnapja volt.

Délután találok egy repedt, világoskék műanyag lavórt a garázs mögött. Vékony dróttal varrom össze a repedést, egy öngyújtó lángjával melegítve a drót végét, mely könnyedén hatol át a vékony műanyag falon. Ha leírnám ezt, mondjuk egy versben: cérnád volt a tűm – nyilván kiröhögnének. Az összevarrt lavórral sem járnék jobban, pedig én éppen ebbe az összevarrt lavórba ültetem a földieper elszaporodott bokrait.

Ha a fiatalok továbbra sem járnak iskolába, hamarosan jobbnál jobb zenekarok fognak vidékünkön muzsikálni – állítja zenész barátom, aki új lemezének anyagán dolgozik. Sohasem volt annyi idő az együtt tanulásra, gyakorlásra, mint amennyi most van, élnek is vele a cselekvési kényszertől szenvedő ifjú muzikusok.

Április 26.

Szülinapon voltunk a Faluban, mely Óbecse magyar többségű, külső városrésze. Vasúton túli városrésze. A vasút valamikor a rendet, a jó működést testesítette meg. Felénk ma nem járnak a vonatok, a vágányokat benőtte a gaz. És ezeket a vágányokat összekapcsolt, üres tehervagonok végtelen sora foglalta el a kilencvenes évek közepén. A vasúti átkelőhelyeknél megszakadnak e gazdátlan szerelvények, melyeket elárvult hadizsákmányként vesz birtokába az enyészet. Kezdetben

a magyarok féltek ezektől az üres tehervagonoktól, hisz a magyarkérdést vagonkérdésként is lehet kezelni, ám a későbbiekben e hosszú, pusztuló szerelvények látványa oly megszokottá vált, hogy csak az idegenek akadhatnak föl rajta. Hazafelé jövet, az ég folyamatos morajlása alatt, megálltam egy pillanatra a szenttamási úton, igen, ezeknek a vagonoknak a sötétsége mellett, melyet vidékünkre menekített a gyalázat.

Montenegrói bort ittunk a szülinapon, az egyik palackkal nagyon megkínlódunk, hisz három férfi sem tudta azt fölnyitni, népes vendégsereg előtt maradt a dugó moccanatlan. Az est folyamán, a dugóhúzó nyelét az ajtótok felső felébe akasztva, a házigazda testsúlyát is igénybe véve, nagy nehezen sikerült kihúznunk a szokásosnál jóval hosszabb dugót a palackból.

Csupa másnaposság és levertség vagyok. Álmos, ázott nap, eső, szürkeség ellensúlyozza az utolsó újvidéki híd szétlövésének képsorait.

Délután megtalálom a tévén a NATO adását: állóképek, jó zene, csapnivaló szerb kiejtés. Diákként a NATO ellen tüntető Solana és a hadkötelezettség alól kibújó Clinton kezében van a világ legnagyobb hadereje. A NATO ünnepi évfordulójának díszebédjén föltálatl homárnak azért némi mellékízt adott a bombázás.

Indult-e magyarországi repülőtérről Jugoszlávia elleni támadás? – Ez a kérdés foglalkoztatja most az anyaországi közvéleményt. Idétlen szemforgatás! Ha egyszer Magyarország a NATO tagja, ezt a kérdést fölösleges feszegetni. Azt senki sem gondolhatja komolyan, hogy a katonai ügyek fölösleges kitergetésével megvédheti a délvidéki magyarságot.

A délvidéki magyarság menekültáradata nem indult meg az anyaország felé, mint ahogyan arra a helyzetünket jól ismerők számítottak. A délvidéki magyarság utoljára 1944 őszén kiáltozott segítségért. Amikor legéletképesebb részét mészárolták le Tito partizánjai. És az anyaország nem segített rajta. Az anyaország a magyarokat halomra ölő, vérengző fenevadakon segített, akik egy ideig még Magyarország területén is szabadon kereshették áldozataikat. Mindezt a délvidéki magyarság nem felejtette el. Idáig a politikából is csak kára származott, ezért viszolyog attól, hogy nyílt sisakkal politizáljon.

A NATO lötte azt az újbelgrádi toronyépületet, melynek tetejéről több tévé is sugározta adásait. Igen, az egykori föderáció palotájáról van szó, melyet a szocik kisajátítottak maguknak. Ma temették az állami

televízió munkatársait, a NATO-támadás áldozatait. A belgrádi tévé vezetői állítólag nem engedték meg azt, hogy óvóhelyről történjék a műsorok közvetítése, a külföldi tévések pedig a támadás előtt eltűntek az épületből.

Április 30.

Az avalai átjátszótorony lerombolása után a reggeli órákban a belgrádi tévét a havazó képernyő jelenti. Az elmúlt éjszaka keményen lőtték Belgrádot a NATO harci gépei: a főparancsnokság épületét, kormány-épületeket értek találatok.

Egyre fásultabbak, egyre idegesebbek vagyunk. Ma reggel, fél hat körül, még a föld is rengett Szerbiában. A hadsereg most bármire ráteheti a mancsát, bármit elvehet a lakosságtól. Miben reménykedhetünk? Minek örülhetünk? Az is örömet okozhat mondjuk, hogy sohasem volt ennyire szép, ennyire jól megművelt a kertünk.

A Szabad Európa Rádió szerb nyelvű adása arról számol be, hogy 550 albán falut romboltak le a szerbek Kosovóban, hogy a nagyobb városnak számító Prizrenben is megkezdték az etnikai tisztogatást. 1967-ben jutalomüdülésen töltöttem ott tíz napot, a Prizrenhez közeli Nasecon, a Beli Drim partján. Egy nyaralóban voltunk elszállásolva, ahol először láttam egy fölنótt férfit őrjöngeni. Voltunk a Rugovói-szorosban is, ahol autóbuszunk sofőrje, egy nehezebb útszakasz megtétele után, pisztolyával lövöldözni kezdett a félelmetesen visszhangzó sziklafalak között: ez volt a kikapcsolódása. A Beli Drim partján láttam először angolnát, a kígyók ellen is ott készítettem először villás végű botot. Jó volt Prizrent rajzolni a Theranda Szálló teraszáról. F. Pistával gyalog is megtettem az utat Prizrentől a Beli Drim partjáig, fejemen azzal a nemezből készült fehér sapkával, melyet az albánokon kívül senki sem visel. Meg is bámultak azok az albán családok, akikkel az úton találkoztunk. Ültek nyikorgó szekerekön, fülüknek teljesen idegen volt a beszédünk, nem tudták elképzelni azt, hogy mit is kereshetünk vidékükön. Földjeik vörösek voltak, a miénknél gyöngébben termők.

Odafönn nagy a forgalom. Ideleenn a békák koncertje.

Május 3.

Feleségem horkolására riadok föl. Kiszaladok a WC-re; a víz is megjött. A hőerőműveket, tudom meg a Kossuth rádióból, nem sem-

misítették meg, rövidzárlatot okozó grafit-bombákkal támadták őket. Visszaalszom. A közeli parasztudvar állatainak bőgésére riadok föl, szomjazhatnak az állatok, elmehetett a víz . . . Kinn megállás nélkül búgnak a gerlék, tavasz lenne, eszement május, az év legszebb hónapja, csak ne kavarogna a lelkekben ennyi keserűség. Állandósult kérdés a: „Mit vétettem én, hogy így kell élnem?”

Könnyen úgy járhatunk, mint a szarajevóiak a háború kezdetén, akik napokon át sütöttek-főztek, hisz a kiolvadt mélyhűtők ontották a bennük tárolt élelmiszert, húsokat.

A hagyományos életmódhoz való visszatérés, a hagyományainkhoz való kötődés most megoldást jelenthet, az életkedv fölébredésével járhat. Aki ásott kútját nem léptette elő emésztőgödörre, annak most nem kell rettegnie az állatok itatásától, a vízhiánytól; akinek lovai vannak, az gond nélkül megművelheti a földjét, betakaríthatja a termését. Aki nek fával, csutkával fűthető tűzhelye van, az fűtyülhet a földgáz, az áram hiányára.

A magyarság ne érezze magát otthon! – erről szólt itt, a Délvidéken ez az elmúlt nyolcvan év, a huszadik század négyötöde. Csak akkor érezheted magad otthon, ha azt megengedem. Csak akkor engedem meg azt, hogy otthon érezd magad a szülőföldeden, ha megbizonyosodtam, hogy az alattvalóm vagy, hogy jó alattvalómmá szeretnél válni.

Húséges szolgálátok akarunk lenni! – erről kellett meggyőznünk leigázóinkat nyolc évtizeden át, akik jobbára dologtalan jövevényekből, véres kezű szélhámosokból, mások munkáját megsemmisítő terroristákból, garázda kalandorokból, primitív rablókból álltak; akik faragatlanságukat értékként élték meg, akik az országon belüli önkényüket a szuverenitás megnyilvánulásaként, velejárójaként értelmezték.

Késő délután megjön az áram, hogy ez mekkora örömmel jár! Marcsu azonnal bekapcsolja a mosógépet, ablakot tisztít, porszívót működtet. A Magyar Televízióból, a szegedi körzet híreiből tudom meg, hogy két órán át lesz áramunk, aztán nyolcórás áramszünet várható. A belgrádi tévében visszafogottabbnak tűnnek az óvóhelyről sugárzott műsor készítői. A NATO az újvidéki tévé épületét is lőtte. Hogy a jugoszláviai magyar filmből maradt-e valami? Az a jövő titka . . .

Május 6.

Az áramellátás akadozik, Marcsu kora reggel fölkelt, föltette az ebédet főni, sőt a csibék ketrecébe is berakott négy forró vízzel megtöltött palackot. A csirkék fölborzolt tolluktól nagyobbaknak látszanak.

Legkisebb lányom, Lenke, már szenved az iskola hiányától. Több társát, ismerősét említi, akik már átiratkoztak valamelyik magyarországi középiskolába, ott folytatva azt, ami itt abbamaradt. Persze, ezt csak a lányok tehetik meg zavartalanul, hisz a fiúk már ennek a tetves háborúnak a túsza. Tegnap telefonált Margó Szegedről. Az úgazdag szerbek gyerekei már megtöltötték a szállodákat, a szórakozóhelyeket, várják a háború végét, költekeznek – mesélte. – Az egyiküket nem lehet mozgósítani, így úsznak el a becstelenséggel szerzett pénzek – mondtam neki. – Jugoszlávia katonai gyakorlótérre vált. – Tetszik is ez a katonatiszteknek, akik most élet és halál urai.

Lobogva hajlik a zöld a szélben.

Ottika jön, szintén lobogva, sok-sok pulóverben. Kávét főzök neki, mert nemrég ivott bodzateát, szárított bodzavirágból főttet. – Pedig már friss is van – mondja. Erre kinézek az ablakon: valóban, bodzafánk már virágzik.

Később egy archaikus ritmusú strófát szeretnék összehozni külső kolónbóvítésű phalaikoszi sorokból, melyet egy téleszillai hét szótagos sor zárna. Az archaikus hangzást a legújabb, legkorszerűbb fegyverek itteni bevetésének részletezése ellensúlyozná.

Pomázon, a szerb házakon, fekete zászlók lengedeznek. Az ott élő szerbek nem nyilatkoznak. – Néma tiltakozás ez – állítja Vujicsics Sztoján, aki egész életét a szerb–magyar párbeszéd szolgálatába állította, aki most úgy érzi, hogy az életműve megsemmisült. Nem értem őt, hiszen éppen a szerbek Trianonja után jöhetne létre az igazi szerb–magyar párbeszéd, melyben két megnyomorított, egymásnak ugrasztott, időnként egymással szemben kijátszott, nagyjából azonos lélekszámú és határok által kíméletlenül fölszabdalt nemzet tagjai vitathatnák meg az együttélés új, egymást sokkal jobban méltányoló játékszabályait. És alakíthatnák is ki azokat, nem az egymást legyőzők, hanem az egymásra utaltak helyzetéből.

Etetés közben hosszan nézegetem a csibéket. Gépies falánkság veri csőrével a pléhvályúdba adagolt tápot. A kétliteres kólásüvegekből készült itatók áttetsző műanyag falán át látom a vízbe csapó csőröket, melyektől gyorsan zavarossá válik az ivóvíz.

Május 13.

Tegnap este P. Sanyi tért be hozzánk. Motorbiciklivel tette meg Péterrévéről Becskerekre vezető útját, visszafelé jövet pihent meg nálunk, bukósisakos, szemüveges alakján hangosan derültek a lányok. Mesélte, hogy fölismerték a határban, az egyik öreg paraszt meg is állította. – Hát nem tudja a doktor úr, hogy mi történt? – kérdezte az öreg. – Mi történt? – Hát eltalálták a Nagyfőnök házát. Mutatta a televízió. Láttuk a hálószobáját, azt is láttuk, hogy eltalálták az ágyát, ő meg nem volt ott. – Hát ott köllött volna lennie? – Hát milyen ember az, aki éjszaka nincs a saját ágyában? De nemcsak ő nem volt otthon! A felesége is elcsavargott! Az is jó kalapdarab lehet!

Főzés közben fél füllel a Szabó családot hallgatom. Arra már fölkapom a fejem, amikor azt a könyvet emlegetik, melynek *Mosolygó Tisza mente* a címe. Ez az anekdotagyűjtemény egykori magyartanárom, Tőke István munkája. Neve nem hangzott el a műsorban, pedig megérdemelte volna. A szegény sorsú magyar gyerekek fölemelkedéséért küzdött ez a kiváló tanár, aki a 60-as, 70-es években, Zentán kapta a legnagyobb pofonokat, diákjait próbálták ellene uszítani a nagyjugoszlávságtól fölfuvalkodott janicsárok. Könyvének fontosságát nem ismerték föl, tartása roppant zavarta a lefizetett hangadókat. A nyolcvanas évek elején halt meg egy rutinműtét következtében. Emlékét nem emléktáblák, domborművek, szobrok, hanem tanítványai őrzik.

Délután Lenke lányom szobájának ablakát méricskélem, a szúnyogháló keretét szeretném elkészíteni. Aztán poros léceim között turkálók. A csirkék apró pihéje, a szárnyak által föl kavart por mindent belep, a legapróbb résekbe is behúzódik, a pókhálókat nehéz, rongyos függönnyé változtatja.

Nálunk futnak össze a lányok, öten vannak, biciklijükkel csalánért indulnak a Szerda-tanyára. – Benne vagy a keresztretjvényben – mondja Sz. Zsófi indulásuk előtt.

A csalán és a mezei virágok hatalmas csokraival térnek vissza a lányok. A vadmargaréta és a pipacs jó sok vízbe kerül, míg a csaláncsokrok a fészerbe kiakasztva száradhatnak. Éjszakára megszállja a házat a bodzavirág illata.

Május 20.

Közeli célpontokat támadhatnak a NATO harci gépei, mert nagyon remegnek az ajtók és ablakok. Az éjszakai eget nézem, közelünkben fölvisítanak a malacok, a kutyák csaholása sem csitul: megtárgyalják egymás között a történeteket.

A Szabad Európa Rádió egyre népszerűbb, szerb nyelvű adásából tudom meg, hogy Kikindát lőtték, hogy Belgrádban ég a dedinjei benzinkút. – Nekünk nincs tartalék hazánk – nyilatkozta a Demokrata Párt alelnöke. Ezt a jelmondatot a mi számunkra találták ki, jó ideje már ezzel akarják elhallgattatni a kisebbségben élőket a többségiek, akik menet közben akaratlanul is – a sors iróniája! – tartalék házára tettek szert, ugyanis Szerbián kívül Boszniában is kialakult valahogy egy szerb állam.

Harminc, pontosabban huszonkilenc évvel ezelőtt, 70 tavaszán kamaszfejjel valami nagyon furcsa, meghökkentő, bizarr mottót szerettem volna összehozni, mely emlékezetes marad társaim, az irodalmi vetélkedő közönsége számára. Végül is, hosszú töprengés, kínlódás után, ezt írtam első díjas versciklusom fölé: *Miért robbantottátok szét az állatkertet bennem*. Ma a rakéták vidékünk egyetlen állatkertjének közelében csapódtak be: hatalmas rakétatölcsekre éktelenkednek a Palicsi-tó partján. A palicsi meteorológiai állomáson, mely a NATO-támadás egyik célpontja volt, már a múlt század végén is mérték és jegyezték szülőföldünk időjárásának adatait. A múlt századi Magyarországon alapított intézményt lőtte a mai Magyarország szövetségese.

Egykori ellenfelem, új szövetségese a *múltamat* lövi . . .

Márta, a zombori alpolgármester-asszony telefonál az egykori megyeházáról. Ők is fölriadtak az éjszaka nemesmiliticsi házukban, hisz a közelükben lévő üzemanyagtartályokat lőtték.

Az újvidékiek mindennapjairól, a bombázásoktól szenvedő városiakok életéről ír neves fizikusunk, Ribár Béla, a *Magyar Szóban*. Saját helyzetéről, közérzetéről, családjáról is vall Fekete kéményből ömlik a füst című írásában. És teszi a dolgát: egy vérnyomáscsökkentő gyógyszer kristály- és molekulaszervezetéről szóló, angol nyelvű dolgozatát fejezte be éppen, miközben vízbe roskadtak a Duna-hidak, és iszonyú füst készült elnyelni a várost.

A hivatalos Belgrád elfogadja a hét legfejlettebb ország és Oroszország, a G–8-as csoport, rendezési tervét. Oroszország kihagyta a fegyvertelen jelzőt, Amerika a NATO-t a békefenntartó csapatok említésénél, ennyi engedményt tettek egymásnak a megegyezés érdekében.

Május 28.

Nincs áram.

Dél körül záporozó fényben, a magyar majd a szerb temetőn átvágva, a vasútállomással szembeni megállóhelyre igyekszem. Meglepően sokan várják a buszt. Fekete zakómat panyókára vetem: ez már a nyár. A buszban elképesztő zsúfoltság. Moholnál jövök rá, ahol rengeteg fiatal száll föl, hogy ma van a végzősöknél a bizonyítványosztás napja.

Bukott diák nincs. – A fiatalok ötösre vizsgáztak hazaszeretetből – mondta az oktatási miniszter. A központi irányítás szándékosan nem működtette az iskolákat ott, ahol azt megtehetette volna. Buta alattvalók kellenek.

Robog velünk a busz, az egymáshoz szorulók szúrós, tömény izzadátságszaga az úr. A sofőr vadul cigarettázik, a rádió keresógombját tekergeti, nyilván megszokásból, hisz felénk a sofőrök, saját zenéjüket bömböltetve, fütyülnek az utasok nyugalma, azt már nem is mondom: ízlésére. A balkáni mentalitás gátlástalanul ráerőlteti magát a környezetre – és csak az erőből ért!

Az elbalkanizálódás réme fenyegeti a világot.

A gondolatok hiányától nem szenvedő, elbalkanizálódó emberek tömegei határozzák meg az ezredvég levegőjét, hangulatát, közegét. A globális ingerszegénység az erőszak minden változatának fogyasztójává, újdonságokra egyre éhesebb fogyasztójává válik.

Olybá tűnik: az erőszak újdonságai, a mértéktelenség eddig nem tapasztalt módozatai fogják jövőnket meghatározni.

A sofőrt nem olyan fából faragták, hogy könnyen föladja, zökkenek vissza szívósságához, lassan, most már lassabban tekeri a kereső gombját, minden gyanús hangnál megáll, ám igyekezete sustorgásba fullad. Aztán az egyetlen hallható magyar adónál köt ki a szerb sofőr, ahonnan mintha kívánságműsort sugároznának. Mindegy, csak szóljon, erősíti föl a zenét, ami az egyik utasnak, egy névtelenül barátkozó, tegeződő cigányszonynak nem nagyon tetszik. – Csak itt van zene! – torkolja le az

elégedetlenkedőt. – Örülj annak, hogy ezt is megtaláltam. Amennyit fizetsz, olyan a muzsika – hallgat el a sofőr, a robogó autóbust pedig egy nő hangja árasztja el.

Egy énekesnő hangja.

Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország – szárnyal a dal.

Megjelent a *Somogy* 2001. 2. (március–április) számában